

تلاش ایران، آذربایجان و قفقاز شمالی برای مبارزه با افراط‌گرایی

در صورت همراهی و اشتراک مساعی رهبران دینی منطقه و البته حمایت و پشتیبانی کامل و قاطع دولت‌ها این ظرفیت قابلیت تبدیل شدن به جریانی فعال و موثر در مقابله با جریان‌های افراطی- وهابی را دارد.

به گزارش آران نیوز: امروز تا سخن از روابط دوکشور جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان به میان می‌آید بی‌درنگ روابط دو کشور در دو بخش مورد بحث واقع می‌شود، از یکسو مشترکات تاریخی، فرهنگی، دینی، قومی، زبانی و اقتصادی که حقایقی غیر قابل انکار می‌باشد و از سوی دیگر فراز و نشیب‌های روابط سیاسی دو کشور که البته نقش شرایط منطقه و کشورهای ثالث در ایجاد چنین وضعیتی بی‌تاثیر نبوده است.

درخصوص بخش اول دو کشور دارای ویژگی‌های منحصر به فردی هستند که مهمترین آنها اشتراک در دین و مذهب مردم دو کشور است. پیشینه تاریخی و اشتراکات قومی دو ملت و روابط خانوادگی و عاطفی بین مردم جمهوری آذربایجان با ساکنان مناطق مرزی ایران و روابط اقتصادی و ارتباطات و اشتراکات عمیق فرهنگی و وجود آیین‌های مشترکی همچون جشن نوروز باستانی، مراسم چهارشنبه آخرسال، سفره هفت‌سین و وجود هزاران واژه پارسی در زبان و ادبیات آذربایجانی در برابر واژگان پر شمار ترکی در ادبیات ایرانی و عناصر دیگر فرهنگ ایران زمین که در بین مردم آذربایجان گرامی داشته می‌شود و همچنین پارسی سرایان شمال رود ارس و شعرایی مانند شهریار که خود به تنهایی یکی از عوامل وحدت بخش دوکشور می‌باشد و نسیمی و فضولی که به سه زبان فارسی، ترکی و عربی تسلط کامل داشت و به سه زبان شعر می‌سرود، همچنین وجود نظامی گنجوی، خاقانی شیروانی، مجیرالدین بیلقانی، مهستی گنجوی، هندوشاه نخجوانی و اندیشمندانی چون مرحوم لنکرانی و ده‌ها شاعر و متفکر دیگر، میراث گران‌بها و مشترکی است که پیوند افتخارآمیز فرهنگی و تاریخی دو ملت اشاره دارد.

در خصوص موضوعات یادشده به تفصیل سخن به میان آمده است، ضمن این که روابط دو ملت هیچگاه تحت تاثیر نوسانات روابط سیاسی دو کشور نبوده و روابط سیاسی در زمان کوتاهی پس از استقلال جمهوری آذربایجان به سال 1991 و با به رسمیت شناختن آذربایجان توسط ایران آغاز شد.

سیاست خارجی ایران، بنا بر این است که به کشورهای همسایه به خصوص کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز نگاه فرصت‌محورانه و جدی‌تری داشته باشیم، این دیدگاه در شرایط و اوضاع پرتلاطم کنونی در تک‌تک کشورهای منطقه از جمله در جمهوری آذربایجان نیز احساس می‌شود. نگرانی‌ها و دغدغه‌های تهران و باکو در خصوص رشد جریان‌های افراط‌گرایی در منطقه آنان را در مسیر همگرایی و تشریک مساعی بیشتر قرارداده و بویژه دولت‌مردان آذربایجان را اقناع کرده است تا به این مقوله عنوان یک فرصت برای تامین منافع ملی خود نگاه کنند.

در شرایط فعلی نقش نهادها و علمای دینی نیز در جهت مقابله با معضلاتی که گروه‌های تکفیری در سطح منطقه بوجود آورده‌اند از اهمیت زیادی برخوردار است.

خوب است بدانیم اوج نفوذ وهابیت در منطقه قفقاز تقریباً به دهه اول پس از فروپاشی شوروی برمی‌گردد. برخی کشورهای عربی - اسلامی منطقه از فرصت و شرایط شکل گرفته پس از فروپاشی کمونیسم و آزادی‌های دینی بوجود آمده در مناطق جنوبی روسیه (قفقاز شمالی) که عمدتاً دارای ترکیب جمعیتی مسلمان می‌باشند؛ نهایت استفاده و بهره‌برداری را برای تبلیغ آموزه‌های دینی وهابیت به کارگرفتند.

جمهوری آذربایجان و بخصوص مناطق شمالی این کشور که هم مرز با روسیه بوده و اقلیت جمعیت سنی این کشور نیز اتفاقاً در این بخش متمرکز و ساکن هستند، تحت تاثیر حضور گسترده وهابیت در قفقاز شمالی قرار گرفتند. شعله‌ور شدن آتش جنگ در چین و تعاملات و ارتباطات گسترده شبه نظامیان چینی با محافل و جریان‌های وهابی و حمایت‌های گسترده‌ای که برخی کشورهای عربی- اسلامی از گسترش دامنه اختلافات و جنگ در قفقاز شمالی به عمل آوردند کل منطقه قفقاز را تحت تاثیر قرار داد.

البته نفوذ وهابیت در روسیه صرفاً محدود و منحصر به قفقاز شمالی نبوده و قفقاز جنوبی و مناطق شمالی جمهوری آذربایجان نیز در دایره و فعالیت‌های دینی وهابیت قرار دارد، رویکردها و سیاست‌های اعمالی هم در مقاطعی به گونه‌ای تنظیم شده بود که متأسفانه زمینه تقویت و تثبیت حضور وهابیت در منطقه قفقاز را فراهم می‌کرد.

کشورهای عربی حامی وهابیت در ابتدای ورود به منطقه قفقاز شمالی و جنوبی از خلا نا آگاهیه‌های دینی مردم اشتیاق بیش از اندازه آن‌ها برای فراگیری علوم دینی و نیز فقر اقتصادی مردم نهایت بهره‌برداری را به عمل آورده و تحت پوشش عناوینی همچون امور خیریه به تبلیغ اندیشه‌های دینی خود پرداختند و نسبت به جذب نیرو و اعزام تعدادی از آن‌ها برای تحصیل در مراکز علوم دینی کشورهای عربی اقدام کردند.

بذری که وهابیت در همان 10 سال ابتدایی پس از فروپاشی شوروی در قفقاز شمالی و جنوبی کاشت با کمال تاسف نتیجه داد که امروز به دغدغه جدی دولت‌مردان و نخبگان سیاسی این منطقه تبدیل شده است.

از سوی دیگر بحران سوریه نیز محمل مناسبی شد برای حضور این گروه‌های متشکل از شبه نظامیان چینی، داغستانی، آذری و

.... در صفوف گروه‌های تروریستی تکفیری تا جایی که برخی از اعضای شبه نظامیان قفقازی اعزام شده به سوریه حتی تا سطوح فرماندهی داعش نیز ارتقا یافتند.

حضور شبه نظامیان قفقازی در جنگ سوریه از سوی دولتمردان آذربایجان و روسیه به عنوان زنگ خطری برای این کشورها پس از بازگشت شبه نظامیان از جنگ سوریه به موطن شان تلقی و ارزیابی شد.

در واقع دولتمردان این کشورها و به خصوص روس‌ها حضور شبه نظامیانشان در جنگ سوریه را به نوعی جنگ نیابتی آنان با دولت‌هایشان در میدان سوریه که متحد سنتی مسکو می‌باشد تفسیر کردند.

روند رو به رشد جریان‌های افراطی آذری تا آنجا پیش رفت که اعضای آذری داعش دولت باکو را مورد تهدید قرار دادند و هر چند در حال حاضر دولت آذربایجان با وقوف به این موضوع در داخل کشور به مقابله با وهابیت می‌پردازد، اما به طور قطع برای توفیق بیشتر در مبارزه با این جریان منحرف نیازمند بهره‌مندی از تجارب کشور همسایه خویش است که با وجود تهدیدها و شدت حملات نرم تاکنون ذره‌ای از خاکش ناامن گزارش نشده است.

بدون تردید نخبگان سیاسی و دینی آذربایجان و ساکنان مناطق قفقاز برای مقابله جدی با رشد تروریسم و جریانات افراطی دینی و محدود کردن نفوذ و حضور وهابیت در قفقاز شمالی و جنوبی به طور طبیعی لازم است مکانیسم‌ها و ساز و کارهایی را طراحی و اجرا کنند.

حضور فعال در سازمان‌ها و پیمان‌های منطقه‌ای از جمله سازمان همکاری شانگهای (جالب است که در آخرین اجلاس سران سازمان شانگهای، آذربایجان به عنوان عضو ناظر این سازمان انتخاب شد)، جمعی و همچنین تشکیل مراکز مقابله با افراط‌گرایی و تروریسم در ترکیب برخی مراکز مهم دینی و سیاسی، پرداختن جدی و جداگانه به فعالیت‌ها در حوزه فضای مجازی که به عرصه جولان گروه‌های تروریستی تکفیری و سلفی تبدیل شده و آن‌ها بیشترین استفاده و بهره‌برداری را از این ابزار برای تبلیغ و عضوگیری به خصوص از میان جوانان انجام می‌دهند، می‌توانند مورد توجه قرار گیرد.

تجربه نشان داده اگر اقدامات تنها منحصر به برخورد فیزیکی با این گروه‌ها باشد، با توجه به این نکته که این گروه‌ها سر منشاء ایدئولوژیکی دارند، موجب متشنج‌تر شدن اوضاع می‌شود و لذا موفقیت چندانی به دست نمی‌آید، از این رو به نظر می‌رسد بهترین راه برای مبارزه با وهابیت پاسخگویی به خلاء دینی به وجود آمده از دوران کمونیستی می‌باشد که این امر نیز بر عهده نهادهای دینی این کشور و بویژه اداره امور دینی مسلمانان قفقاز و علماء دینی است. اداره‌ای که ریاست آن بر عهده شیخ الاسلام حاجی‌الله شکور پاشازاده می‌باشد.

این امر زمانی اهمیت مضاعف می‌یابد که بدانیم علما و روشنفکران دینی به طور سنتی از جایگاه ویژه‌ای نزد مردم مسلمان منطقه برخوردارند، جایگاهی که به خصوص در دوره پس از فروپاشی شوروی پررنگ‌تر هم شده است.

با بررسی منابع و متون دینی تاریخی منطقه قفقاز به خوبی می‌توان به حضور و نفوذ معنوی روحانیت و علمای دینی اسلامی در بین مردم این مناطق که دارای بافت جمعیتی متشکل از اقوام مختلف می‌باشند پی برد.

امامان و خطبای مساجد در این مناطق به طور عمده توسط اداره امور دینی مسلمانان تعیین می‌شوند و در این مسئله نقش اداره دینی مسلمانان قفقاز و شخص شیخ الاسلام در امر تربیت و کادرسازی نیروهای دینی مورد نیاز و انتصاب امامان شایسته، بسیار مهم و اساسی می‌باشد.

با امعان نظر به تجربه تلخی که روسیه از حضور و نفوذ جریان وهابیت دارد و اینک به شدت از آن رنج می‌برد، این تجربه می‌تواند مورد توجه دولتمردان جمهوری آذربایجان و واحدهای فدرالی قفقاز شمالی نیز قرارگیرد.

جایگاه و موقعیت الله‌شکور پاشازاده در هیات حاکمه جمهوری آذربایجان و شخصیت شناخته شده ایشان در بین رهبران دینی - اسلامی جمهوری فدراتیو روسیه به خصوص در جمهوری‌های شمال قفقاز از نقاط قوت وی در جایگاه ریاست اداره امور دینی مسلمانان است و در صورت همراهی و اشتراک مساعی رهبران دینی منطقه و البته حمایت و پشتیبانی کامل و قاطع دولت‌ها این ظرفیت قابلیت تبدیل شدن به جریانی فعال و موثر در مقابله با جریان‌های افراطی- وهابی را دارد.

همچنین اداره امور دینی مسلمانان قفقاز می‌تواند با اهتمام بیشتر نسبت به مطالبات مردم مسلمان به ویژه شیعیان در آذربایجان که اکثریت جمعیت این کشور را تشکیل می‌دهند سد محکمی را در مقابل گسترش و عضوگیری گروه‌های افراطی ایجاد کند. این اقدامات می‌تواند آثار فراوان دیگری همچون افزایش ضریب امنیتی کشور، ترمیم رابطه متدینین با دولت، افزایش جایگاه و اعتبار اداره مسلمانان و... را به دنبال داشته باشد.

لازم به ذکر است، بر مبنای همین اهمیت و ضرورت این هم‌اندیشی، همایش علمای دینی ایران و حوزه قفقاز، با عنوان «نقش رهبران مسلمان در مقابله با گسترش افراط‌گرایی و خشونت» به همت سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی روز شنبه (13 آذر) ساعت 15 بعدازظهر در محل حسینیه الزهرا (س) این سازمان برگزار می‌شود.

بهرام کیان- کارشناس فرهنگی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی